

Valtion liikuntaneuvoston lausunto ehdotuksesta uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/5137/2022-OM-229

Oikeusministeriö pyytää lausuntoa työryhmän mietinnöstä, joka sisältää ehdotuksen uudeksi valmiuslaiksi.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus varmistaa viranomaisten riittävät toimivaltuudet ja resurssit kansallisen riskiarvion uhkien torjuntaan ja kriisien johtamiseen. Valmiuslain kokonaisuudistuksella tulee hallitusohjelman mukaisesti rakentaa tarvittavat toimivaltuudet kriisien johtamiseen ja varautumiseen siten, että yhteiskunnan toimintaedellytykset turvataan poikkeusoloissa (HO 10.1).

Uudistuksen tavoitteena on saattaa valmiuslaki vastaamaan nykyaikaista käsitystä yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta ja sitä uhkaavista tekijöistä. Tavoitteena on johdonmukainen, ajantasainen ja perustuslain kanssa sopusoinnussa oleva sääntelykokonaisuus, joka tarjoaa edellytykset tehdä poikkeusolojen hallitsemiseksi oikea-aikaiset päätökset sekä sisältää asianmukaiset ja riittävät toimivaltuudet näiden päätösten toteuttamiseksi.

Taustaa

Valmiuslakityöryhmän mietinnön mukaan suomalaisen yhteiskunnan kriisinsietokyky perustuu kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti kykyyn ylläpitää yhteiskunnan elintärkeät toiminnot viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä kaikissa olosuhteissa. Yhteiskuntaa vakavasti uhkaaviin kriisitilanteisiin pyritään varautumaan myös lainsäädännöllisesti. Kriisitilanteissa tarvittavista poikkeuksellisista toimivaltuuksista säädetään lähtökohtaisesti etukäteen. Näin voidaan varmistaa oikeusvaltiolliset edellytykset tehdä kriisitilanteiden hallitsemiseksi oikea-aikaiset päätökset ja ottaa käyttöön päätösten toteuttamiseksi välttämättömät viranomaisten lisätoimivaltuudet.

Valmiuslainsäädännöllä pyritään varmistamaan väestön turvallisuus ja elinmahdollisuudet sekä yhteiskunnan toimivuus poikkeusoloissa. Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi poikkeusoloissa saatetaan tarvita viranomaisten poikkeuksellisia lisätoimivaltuuksia. Lisätoimivaltuuksilla tarkoitetaan toimivaltuuksia, joita viranomaisille annetaan poikkeusoloissa valmiuslain nojalla niillä jo normaalioloissa sektorilainsäädännön perusteella olevien toimivaltuuksien lisäksi.

Voimassa olevan lain toisessa osassa säädetään poikkeusoloissa käytettävistä normaaliolojen lainsäädäntöä pidemmälle menevistä poikkeuksellisista toimivaltuuksista. Valmiuslain toimivaltuuksista valtaosa kohdistuu väestön ja sen toimeentulon, maan talouselämän sekä yhteiskunnan elintärkeiden rakkenteiden ja toimintojen turvaamiseen. Säännökset koskevat muun muassa liikkumisrajoituksia, evakuointia, tavaroiden ja rakennusten tilapäistä luovutusvelvollisuutta sekä säännöstelyä.

Nykyisen valmiuslain voimassa ollessa Suomessa on kahdesti todettu vallitsevan valmiuslain 3 §:n mukaiset poikkeusolot: keväällä 2020 ja keväällä 2021 covid-19-pandemian takia. Covid-19-pandemian osalta kritisoitiin sitä, että erilaisten toimenpiteiden vaikutuksia muuhun kuin koronavirusepidemian hoitoon ei arvioitu riittävän hyvin. Koronarajoituksia ja -suosituksia asetettiin ilman, että analysoitiin laaja-alaisesti niiden seurauksia esimerkiksi kansanterveydelle ja hyvinvoinnille sekä väestön liikkumiselle ja liikunnan harrastamiselle.¹ Esimerkiksi kun Suomessa siirryttiin etäopetukseen, toimenpiteen

vaikutuksia ei arvioitu lasten ja nuorten liikkumisen (koulu-/opiskelumatkojen kulkeminen sekä päivän aikainen liikkuminen) näkökulmasta.

Covid-19-pandemian aikana eri väestöryhmien liikkuminen väheni. Esimerkiksi lasten ja nuorten osalta liikkuminen väheni merkittävästi. Ero kahden vuoden takaiseen tilanteeseen oli jopa kymmeniä prosentteja. Muutosta vaikuttavat selittävän erityisesti koulu- ja koulumatkaliikunnan vähentyminen. Nuorilla pandemia näytti lisänneen liikkumisen polarisaatiota, eli nuorten jakautumista liikunnallisesti aktiivisiin ja vähän liikkuviin. Toimintarajoitteita kokevilla nuorilla liikkuminen vähentyi muita yleisemmin.¹

Covid-19-pandemia vähensi myös ikääntyneiden liikkumista kodin ulkopuolella ja lisäsi yksinäisyyttä. Liikkuminen kodin ulkopuolella väheni 79 prosentilla ikääntyneistä. Liikkumisen vähentyminen ja ikääntyneiden elinpiirin pienentyminen ennustavat tutkimusten mukaan terveyden heikentymistä ja toimintakyvyn laskua.²

Perustuslakivaliokunta edellytti Covid-19-pandemian yhteydessä erilaisten rajoitusten ja toimivaltuuksien käytön kokonaishyötyjen ja -haittojen systemaattista arviointia perusoikeusnäkökulmasta sekä kunkin toimivaltuuden välttämättömyyden arviointia ja niiden asiallisen, aineellisen ja ajallisen soveltamisalan tarkastelua (mm. PeVM 9/2020 vp, PeVM 11/2020 vp, PeVM 17/2020 vp, s. 4).

Myös valtion liikuntaneuvosto on todennut kannanotossaan 27.4.2022, että jatkossa vastaavanlaisten kriisien kuin Covid-19-pandemian ja niihin liittyvien erilaisten rajoitusten kohdalla tulee pystyä paremmin arvioimaan rajoitusten vaikutuksia ja ovatko rajoitukset mahdollisten haittojen arvoisia. Tämä edellyttää riittävää tietopohjaa erilaisten (rajoitus-)toimenpiteiden vaikutuksista väestön liikkumiseen ja liikuntaan sekä liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnin tekemistä eri hallinnonalojen valmistelussa ja päätöksenteossa.³

Tärkeää on myös tukea liikkumista ja liikunnan harrastamista kriisiaikoina, sillä liikunnalla voi olla merkittäviä hyötyjä erilaisista kriiseistä selviytymisessä. Liikunnalla on tärkeä merkitys kriiseissä muun muassa terveyshaittojen vähentämisessä, masennuksen ja ahdistuksen ehkäisyssä sekä ylipäänsä resilienssin kasvattamisessa erilaisten poikkeusolojen ja kriisien kohtaamisessa.⁴

Valtion liikuntaneuvoston lausunto

Valmiuslakityöryhmän mietinnön mukaan tietyillä toimivaltuuksilla, esimerkiksi liikkumis- ja oleskelurajoituksilla, voi olla vaikutuksia esimerkiksi ihmisten harrastusmahdollisuuksiin ja näin myös kielteisiä vaikutuksia muun muassa kansanterveyteen. Valtion liikuntaneuvosto pitää tärkeänä, että mietinnössä on tunnustettu harrastusmahdollisuuksien rajoitusten kielteiset vaikutukset kansanterveyteen.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin, että liikkumis- ja oleskelurajoituksilla on harrastusmahdollisuuksien lisäksi paljon laaja-alaisemmin vaikutuksia koko väestön arkiliikkumiseen ja liikuntaan, kuten opetuksen järjestämiseen ja siten liikunnanopetukseen sekä koulumatkojen kulkemiseen.

Tärkeää on myös huomioida, että rajoitukset vaikuttavat merkittävästi liikunta-alan toimijoiden, kuten liikunta- ja urheiluseurojen sekä liikunta-alan yritysten toimintaedellytyksiin. Esimerkiksi Covid-19-pandemian rajoitukset vaikeuttivat merkittävästi erityisesti liikunta-alan yritysten toimintaan. Lähes 80 % yrityksistä kertoi kohdanneensa vaikeuksia tai vakavia, toimintaa uhkaavia vaikeuksia. Monilla

alan yrityksillä rajoitukset keskeyttivät toiminnan kokonaan. Liikunta-alan yritysten tilanne näyttäytyi monelta osin heikommalta kuin yritysten tilanne keskimäärin.⁵

Valtion liikuntaneuvosto näkee merkittävänä puutteena, että valmiuslakityöryhmän mietinnössä ei ole arvioitu lainvalmistelun arviointiohjeen⁶ mukaisesti, riittävän laajaa-alaisesti uuden valmiuslakiehdotuksen vaikutuksia liikuntaan ja liikkumiseen. Valmiuslakimietinnössä ei ole myöskään tunnistettu tarvetta tehdä liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointia osana poikkeusolojen valmistelua ja päätöksentekoa, vaikka poikkeusolojen rajoituksilla on merkittäviä vaikutuksia ihmisten liikuntaan ja liikkumiseen sekä liikuntaa ja liikkumista edistävien toimijoiden toimintaedellytyksiin. Liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi tarjoaisi osaltaan edellytyksiä tehdä poikkeusolojen hallitsemiseksi oikea-aikaisia ja oikeanmittaisia päätöksiä, joilla niin selviydytään paremmin poikkeusoloista kuin myös vähennetään poikkeusolojen aiheuttamia vaikutuksia, kuten vaikutuksia väestön terveyteen, toimintakykyyn ja hyvinvointiin.

Timo Heinonen
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Toni Piispanen
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

Valtion liikuntaneuvoston liikuntalaissa (390/2015) määriteltynä tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä.

Lähteet

¹ THL:n Mika Salminen arvostelee koronakriisin hoitoa: Johtoa ei olisi pitänyt keskittää STM:lle ja tavoite vähentää tartuntatapauksia rokotteilla oli virhe. Helsingin Sanomat 5.2.2022.

² Minna-Liisa Luoma, Sari Kehusmaa ja Johanna Edgren: Ikääntyneet. Teoksessa Laura Kestilä ym. (toim.): Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Raportti 4 / 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

³ Valtion liikuntaneuvoston kannanotto: Liikkuminen ja liikunta tarvitsevat erityistä tukea korona-ajan jälkeen. Valtion liikuntaneuvosto 27.4.2022. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/kannanotto-liikkuminen-ja-liikunta-tarvitsevat-erityista-tukea-korona-ajan-jalkeen/>

⁴ Marko Kantomaa (toim.): Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:2.

⁵ Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:1.

⁶ Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje. Valtioneuvoston julkaisu 2022:66.